

De Kamer van volksvertegenwoordigers geeft ‘verdwenen’ schilderij terug aan Stiftung Preußischer Kulturbesitz

Brussel, 23 september 2025 - Vandaag vond in de Kamer van volksvertegenwoordigers de ceremonie plaats waarbij de Kamer officieel een schilderij van Friedrich Nerly overdraagt aan de Duitse Stiftung Preussischer Kulturbesitz. De overdracht gebeurt in het kader van de restitutie van verdwenen kunst tijdens of na de Tweede Wereldoorlog en na intens onderzoek door de conservator van het kunstpatrimonium van het Paleis der Natie.

In aanwezigheid van onder meer Martin Kotthaus, Duitse ambassadeur in België, en vertegenwoordigers van het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (CegeSoma) ondertekenden Kamervoorzitter Peter De Roover en Gero Dimter, vice-voorzitter van de Stiftung Preussischer Kulturbesitz (SPK), de officiële overdracht van het schilderij “*SS. Giovanni e Paolo in Venetië*”, van de Duitse schilder Friedrich Nerly (1807-1878). De Stiftung Preußischer Kulturbesitz, een van de belangrijkste kunstinstellingen ter wereld, zal het werk toevertrouwen aan de Alte Nationalgalerie uit Berlijn, de oorspronkelijke eigenaar.

Wat is restitutie? Waarover gaat het?

De overdracht gebeurt in het kader van de restitutie van verdwenen kunst tijdens of na de Tweede Wereldoorlog. Na de Tweede Wereldoorlog was de **Dienst van het Sekwester** belast met het verzamelen, bewaren en beheren van Duitse goederen op Belgisch grondgebied. Een deel werd aanzien als schadevergoeding aan de Belgische Staat die werd gebruikt om de wederopbouw deels te financieren. Onder deze goederen bevonden zich ook kunstwerken. Deze werden begin jaren 1950 via een veiling te koop aangeboden in het Paleis voor Schone Kunsten. De opbrengst werd onder meer gebruikt om de heropbouw van het land te financieren. De werken die geen koper vonden, werden verdeeld over Belgische instellingen en musea.

Hoe werd de herkomst ontdekt en welk parcours heeft het schilderij afgelegd?

Het schilderij “*SS. Giovanni e Paolo in Venetië*” van Friedrich Nerly intrigeerde Sophie Wittemans, conservator van het patrimonium van het Paleis de Natie, want het past niet in het aankoopbeleid voor kunst in de vorige eeuw door de Kamer. Dat was er eerder op gericht om werken van (jonge) Belgische kunstenaars aan te kopen.

Na een grondige zoektocht door de eigen archieven en inventaris van kunstwerken in de Kamer, ontdekt Sophie Wittemans begin 2024 dat het schilderij in de inventaris van 1960 voor de eerste keer staat vermeld. Het is wellicht in de periode 1954-1960 onder het voorzitterschap van Camille Huysmans in de Kamer terechtgekomen. De conservator neemt vervolgens contact op met Wolfram Morath, een expert op het gebied van Nerly, die het werk onmiddellijk authentiseert en haar helpt de herkomst ervan te achterhalen.

Daarvoor werd onder meer gebruik gemaakt van het Rijksarchief en de Duitse database ‘Lostart.de’. Deze database is in 2000 opgezet door de German Lost Art Foundation en bevat “door nazi's

geroofde kunst en zogenaamde *trophy art*". In 2002 publiceerden de Stiftung Preußischer Kulturbesitz en de Alte Nationalgalerie in Berlijn een fiche waarin werd bevestigd dat een schilderij van Nerly, getiteld "S. Giovanni e Paolo in Venetië" was verdwenen. Het werd voor het laatst door het museum geïnventariseerd in 1934. In 1936 werd het schilderij uitgeleend aan de Duitse ambassade in België en sinds 1945 als 'verdwenen' geregistreerd. De fiche bevatte een nauwkeurige beschrijving van het werk en de afmetingen ervan, maar geen foto. Die gegevens kwamen echter exact overeen met het schilderij dat in de Kamer ophing. Het schilderij kwam dus in de Kamer terecht via de Dienst van het Sekwester.

Kamervoorzitter Peter De Roover: *"De meesten van ons zijn weleens langs dit schilderij gelopen. Soms haastig, soms langzamer of zelfs even stilstaand om het prachtige uitzicht op Venetië te bewonderen. Ik vind het een beetje jammer dat dit prachtige schilderij de Kamer van volksvertegenwoordigers verlaat, maar het is niettemin een eer en een genoegen om het weer naar huis te zien terugkeren."*

Wie was Friedrich Nerly?

Friedrich Nerly werd op 24 november 1807 in de Duitse stad Erfurt (deelstaat Thüringen) geboren. Na de dood van zijn vader verbleef hij vanaf 1815 bij zijn oom in Hamburg. Hij leerde er de mecenas, kunsthistoricus, kunstpedagoog en amateurkunstenaar Carl Friedrich von Rumohr (1785-1843) kennen die de 16-jarige Friedrich in dienst nam. Nerly vergezelde zijn mentor op diverse reizen en begon van 1828 in Italië rond te reizen. In 1838 vestigde hij zich definitief in Venetië waar hij zich met succes specialiseerde in de Venetiaanse stadsgezichten, met de vele pleinen, kanalen, bekende gebouwen en lagunes. Het uitzicht op de "Piazzetta in Venetië bij maanlicht" werd zijn beroemdste en meest gevraagde werk.

Hij stierf er op 21 oktober 1878 en ligt daar ook begraven op het begraafplaats-eiland San Michele.

"SS. Giovanni e Paolo in Venetië": ook in New York

Het schilderij "SS. Giovanni e Paolo in Venetië" (1849, olieverf op doek, 109 x 173 cm) behoort tot de belangrijkste composities van Friedrich Nerly. Centraal op het schilderij staat de kerk SS. *Giovanni e Paolo*, een van de belangrijkste gebouwen van de Venetiaanse gotiek. Links van de kerk is de gevel van de *Scuola di San Marco* afgebeeld. Rechts op het plein voor de gebouwen staat het bronzen ruitersstandbeeld van de *condottiere Bartolommeo Colleoni van Andrea del Verrocchio*. Op het kanaal varen handelaren met schepen en boten, aan de kademuur liggen gondels.

De **Pruisische koning Frederik Willem IV** behoorde tot de bewonderaars van de schilderkunst van Nerly, die werd beschouwd als de grondlegger van het moderne Venetiaanse *Veduta*-schilderij (zeer gedetailleerd schilderij met stads- of vergezicht). De Pruisische koning had al verschillende werken van Nerly aangekocht en mogelijk werd het schilderij door de koning, die in 1828 in Venetië verbleef, zelf bij de kunstenaar besteld. In 1876 werd het schilderij ter gelegenheid van de opening van de (Alte) Nationalgalerie op het Museumeiland in Berlijn uit de keizerlijke en koninklijke collectie aan het museum geschonken waar het lang deel uitmaakte van de permanente tentoonstelling. Tot het in 1936 door het ministerie van Buitenlandse Zaken in bruikleen werd gegeven aan de Duitse ambassade in Brussel en sinds 1945 als vermist werd beschouwd.

Een voorstudie van het schilderij bevindt zich trouwens in het vermaarde **Metropolitan Museum (Met Museum) in New York** en een gedeeltelijke weergave in aquarel wordt bewaard in het Angermuseum in zijn geboortestad Erfurt.

Vroeg verjaardagscadeau

De eigenlijke overdracht naar Berlijn zal in de komende weken plaatsvinden via een gespecialiseerd transport, waarna het schilderij weer deel zal uitmaken van de collectie van de Alte Nationalgalerie

Anette Hüsich, directeur van de Alte Nationalgalerie, zegt: *"De Alte Nationalgalerie is erg blij met deze verrassende teruggave! Het is een buitengewoon genereus gebaar van het Belgische parlement, gedreven door de geest van vriendschap. Onze dank gaat uit naar de vele betrokken personen die deze teruggave aan Belgische zijde hebben gewild en gerealiseerd. Het werk van Nerly is voor de Alte Nationalgalerie een soort vervroegd verjaardagscadeau: volgend jaar, ter gelegenheid van het 150-jarig jubileum van het gebouw, staat de Alte Nationalgalerie in het middelpunt van de belangstelling op het Museumeiland – en zal het werk van Nerly er opnieuw schitteren"*

Gero Dimter, vicevoorzitter van de Stiftung Preussischer Kulturbesitz (SPK): *"Het is altijd een bijzonder moment wanneer een werk dat lang als verloren werd beschouwd, terugkeert. De SPK heeft niet alleen talrijke werken teruggegeven, maar heeft ook pijnlijke oorlogsverliezen te betreuren. We zijn dan ook buitengewoon verheugd dat het zorgvuldige herkomstonderzoek door de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers en de beslissing van de Kamervoorzitter ertoe hebben geleid dat we nu een van deze vermiste werken weer in onze collectie kunnen opnemen."*